

11. Степанов Е.Н. Педагогу о современных подходах и концепциях воспитания / Е.Н.Степанов, Л.М.Лузина. – М.: Сфера, 2002. – 160 с.

Актуальность материала, изложенного в статье, обусловлена насущными потребностями общества в создании педагогических моделей процесса формирования толерантности будущих социальных педагогов. Обозначена сущность феномена «толерантность», «процесс формирования толерантности» и «профессиональное обучение». Очерчены основные теоретические и практические особенности и содержание феномена «профессиональная и личностная толерантность будущего социального педагога в высшей школе». Поэтому в высших учебных заведениях, которые готовят специалистов в сфере социальной педагогики, необходимо всячески развивать процесс адаптации личности будущего специалиста к толерантности культуры с помощью образования. Выявлены особенные характеристики педагогических технологий в ходе учебно-воспитательных операций поликультурного образования. Статья посвящена теоретическому обоснованию и экспериментальной проверке педагогических условий, которые обеспечивают успешный процесс формирования толерантности у будущих социальных педагогов.

Ключевые слова: толерантность, профессиональное образование, педагогические условия, педагогическая модель.

The topicality of material stated in the article, is caused by pressing needs of a society in creation of pedagogical models of process of formation of tolerance of the future social teachers. The essence of a phenomenon "tolerance", «process of formation of tolerance» and "vocational training" have been defined. The basic both theoretical and practical features and the phenomenon maintenance «professional and personal tolerance of the future social teacher at the higher school» have been outlined. Therefore in higher educational institutions which train experts in the sphere of social pedagogics, it necessary in every possible way to develop process of adaptation of personality of the future expert to tolerance of culture. Special characteristics of pedagogical technologies have been revealed during teaching and educational operations of polycultural education.

Keywords: tolerance, vocational training, pedagogical conditions, pedagogical model.

УДК 37.035

ПЕДАГОГІЧНА ПОЗИЦІЯ БАТЬКІВ У ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ

Демиденко Тетяна Миколаївна,
м. Черкаси

Стаття присвячена аналізу сутності поняття «педагогічна позиція» батьків, його складових, корекції педагогічної батьківської позиції на основі гуманістичного підходу до родинного виховання.

Ключові слова: педагогічна позиція батьків, родинне виховання, цілі родинного виховання.

Одним із найважливіших суб'єктивних факторів, який впливає на виховний процес, є особа вихователя. Від особистісних якостей, психофізіологічних властивостей, інтелектуального та культурного потенціалу, креативних здібностей батьків, їх педагогічної позиції залежить ефективність процесу родинного виховання.

У філософській літературі поняття «позиція» досліджується як «життєва позиція особистості» (К. Абульханова-Славська, Б. Ананьев, О. Леонтьев); у соціології і соціальній філософії – «соціальна позиція» (І. Кон, Д. Паригін, А. Петровський), у психології – «позиція особистості», «внутрішня позиція» (А. Асмолов, Л. Божович, В. Мухіна), у психології праці, педагогічній психології – «професійна позиція», «ролова позиція» (Е. Антонюк, І. Кон, В. Торохтій), батьківська позиція (О. Захаров, А. Співаковська).

Термін «життєва позиція особистості» найчастіше вживається у широкому філософсько-світоглядному значенні під час аналізу життєдіяльності особистості, її цінностей, ставлення до оточуючого світу. Життєва позиція виявляється в діяльності особистості, у спілкуванні з оточуючими, є невід'ємною характеристикою зрілої особистості.

Соціальна психологія оперує поняттям «соціальна позиція» людини, що розглядається як: 1) місце людини в суспільстві, соціальній структурі; 2) система поглядів, переконань, ціннісних орієнтацій особистості. У першому випадку зміст поняття «позиція» наближається до інших термінів «статус», «роль». За другим варіантом «соціальна позиція» виявляє внутрішнє ставлення суб'єкта до власної діяльності.

Професійна позиція включає ставлення людини до професії, мети і засобів власної діяльності.

А. Маркова досліджує поняття «професійна педагогічна і психологічна позиція педагога» у контексті професійної компетентності вчителя як «стійкі системи ставлення вчителя до учня, до

себе, до колег», включаючи професійну самооцінку, рівень професійних домагань.

А. Петровський визначає важливу якість дорослої людини – її позицію по відношенню до дитини – бути вихователем.

Поняття «педагогічна позиція» дедалі ширше використовується у педагогічних дослідженнях (В. Сластьонін, І. Підласий). Педагогічна позиція повинна бути делікатною, непомітною, прихованою від вихованця (І. Підласий).

Л. Заніна підкреслює особливість педагогічної позиції, що синтезує особистісну позицію педагога, яка проявляється під час зустрічі з дитиною, і професійно-діяльнісну, пов'язану із створенням умов для реалізації цілей освіти.

З позицій культурологічного підходу до педагогічного процесу вивчається гуманна педагогічна позиція вчителя (Л. Заніна), яка визначається як інтегративний компонент педагогічної культури вчителя, впливає на процес само детермінації і само актуалізації особистості в культурі, виступає основою і умовою успішності професійної самореалізації вчителя у спілкуванні з дітьми, в педагогічній діяльності.

Професійна педагогічна позиція вчителя розглядається також як складова професійної компетентності і необхідна умова реалізації педагогічної діяльності (В. Бедерханова, А. Маркова, В. Слободчиков, Г. Цукерман).

За визначенням С. Будникової, професійна педагогічна позиція – це єдність професійної свідомості, професійних стосунків і професійної діяльності, спрямованої на реалізацію базової цінності, якою визнається цінність розвитку і становлення особистості учня.

Важливого значення набуває аналіз змісту поняття «педагогічна позиція батьків» у зв'язку з розвитком понятійного апарату педагогіки сімейного виховання. Мета статті – розкрити сутність поняття «педагогічна позиція батьків».

У психологічних дослідженнях використовується поняття «батьківська позиція». Батьківська позиція розглядається Л. Шнейдер як цілісне утворення, реальна спрямованість виховної діяльності батьків, що виникає під впливом мотивів виховання. Автор підкреслює залежність реалізації батьківської позиції у взаємодії з дитиною від співвідношення усвідомлюваних і неусвідомлюваних

домлюваних мотивів виховної діяльності.

С. Жигалін [1] доводить, що батьківська позиція виникає на основі загальних позицій особистості (життєвої, особистісної, соціально-рольової), в період зрілості батьківства – починає впливати на інші позиції. Особистісна позиція при цьому включає ставлення до себе, інших, праці, життя в цілому, ставлення до інших членів родини (наприклад, до чоловіка або дружини), дітей, сфери сімейної праці, сімейного життя. Соціально-рольова позиція визначає статус в родині і ролі, які йому відповідають. Життєва позиція особистості як стратегія і спосіб життєдіяльності цілком, детермінують і батьківські позиції.

Дослідник розмежовує при цьому позиції батька і матері. Для батька батьківська позиція виявляється у домінуванні предметно-інструментальної функції у вихованні, для матері – визначальною є експресивно-емоційна функція.

За С. Жигаліном досліджуваний термін включає систему ставлень кожного з батьків до:

1) батьківства, розглядаючи цей феномен як радість або важкий обов'язок, діяльність, що спонукає до саморозвитку, са-

моререалізації;

2) до себе як до вихователя (впевнений – невпевнений, милосердний – вимогливий);

3) батьківської ролі (батьківської, материнської) – власної, а також ролі іншого з батьків, що виявляється через її прийняття або неприйняття;

4) дитини (емоційно врівноважене, надмірно сконцентроване на дитині, відсторонене);

5) виховної практики (послідовність або непослідовність виховних впливів на дитину). Системоутворюючими компонентами батьківської позиції дослідник визнає три типи ставлень: до дитини, батьківської ролі, виховної практики.

Становлення батьківської педагогічної позиції відбувається безпосередньо у виховній взаємодії з дітьми, згідно з певними ціннісними пріоритетами батька і матері.

З метою діагностування ставлення майбутніх батьків до виховної діяльності нами було проведено опитування студентів щодо визначення цілей виховної діяльності в родині (за І. Підласим [3]) (результати подані у таблиці 1).

Таблиця 1
Цілі родинного виховання

Цілі родинного виховання	Ранг
Виховати дітей чесними і добрими	1
Прищепити самодисципліну, працездатність, організованість	2
Розвинути розумові здібності	3
Виховати незалежність і самостійність	4
Виховати мужність, стійкість	5
Надати гарну освіту	6
Навчити пристосовуватись до обставин	7
Виховати толерантність	8
Навчити професії, яка дає можливість завжди заробити «шматок хліба»	9
Виховати віру в Бога	10
Сформувати ділові якості	11
Залучити до національної культури	12
Сформувати громадянську позицію, переконання	13
Залучити до демократичних цінностей	14

Як видно з представленої таблиці, найбільшу вагомість серед запропонованих цілей родинного виховання мають загальнолюдські цінності (чесність, доброта). Майбутні батьки прагнуть формувати у дітей самостійність, здатність покладатися на самого себе, надають важливого значення і розвитку розумових здібностей у дитини. Проведене дослідження свідчить про недостатньо чітке, відносно «розмите» формулювання цілей родинного виховання майбутніми батьками.

Батьківська позиція – відносно стабільне утворення, може розвиватися, змінюватися з часом на різних етапах життя людини.

О. Захаровим, А. Співаковською були описані оптимальна і неоптимальна батьківські позиції. На думку дослідників, оптимальна батьківська позиція відповідає вимогам адекватності, гнучкості і прогностичності.

Адекватність батьківської позиції пов'язана з умінням батьків розуміти дитину, її особливості, відчувати зміни її душевного стану.

Гнучкість батьківської позиції – вміння коректувати власну виховну діяльність з урахуванням віку дитини, у процесі її дорослішання, змін у житті родини. Ефективність сімейного виховання залежить від гнучкості батьківських позицій, що впливають на свободу і самостійність дітей, враховують статево-вікові і індивідуально-психологічні особливості вихованців.

Прогностичність батьківської позиції – випереджальні виховні дії, створення батьками таких умов сімейного виховання, які спонукають появу нових психічних якостей, рис, властивостей особистості дитини.

С. Жигалін визначає дещо інші критерії адекватності бать-

ківської позиції: динамічність, гнучкість, внутрішню і зовнішню узгодженість і прогностичність. Динамічність – зміна батьківських позицій відповідно до вікової динаміки дітей і батьків, соціальної ситуації розвитку дитини. Внутрішня узгодженість передбачає несуперечливість батьківської позиції, відсутність конфлікту з іншими позиціями особистості. Зовнішня узгодженість виявляється через відповідність батьківської і материнської позиції, їх несуперечливість. Прогностичність батьківської позиції пов'язана з можливістю батьків взаємодіяти з дитиною у зоні її найближчого розвитку.

На нашу думку, термін «педагогічна позиція батьків» поряд з поняттями «життєва позиція особистості» і «професійна позиція» характеризує батьків як непрофесійних вихователів. Педагогічна позиція батьків дозволяє одночасно визначати їх особистісні характеристики як вихователів і особливості виховної діяльності.

Гуманістична педагогічна традиція розглядає процес родинного виховання як активну взаємодію вихователів і вихованців, їх спільну життєтворчість. Цей підхід надає вихованцю роль активного суб'єкта у виховному процесі. Зокрема, Б. Ковбас і В. Костів [2] визначають родинне виховання як «цілеспрямований процес організації взаємодії дорослих і дітей у родині в їх спільній творчій діяльності, яка стимулює розвиток і саморозвиток в останніх довершених різнобічних якостей через забезпечення необхідних умов для ефективного функціонування механізму внутрішньої ціннісно-нормативної регуляції поведінки особистості в процесі включення її в систему різноманітних відносин спілкування й життєдіяльності».

Важливою передумовою становлення гуманістичного суб'єкт-суб'єктного підходу до організації процесу родинного виховання є

діагностування і корекція педагогічної позиції батьків.

Спираючись на дослідження особистісно-орієнтованої позиції педагога В. Бедерханової, основним критерієм продуктивності батьківської педагогічної позиції ми вважаємо ставлення батьків до дитини у виховному процесі, визнання суб'єктності її позиції,

ступінь активності, самореалізації, психологічний комфорт, засвоєння нею гуманістичних цінностей.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо у аналізі шляхів психолого-педагогічної підтримки становлення гуманістичної педагогічної позиції батьків у виховному процесі.

Література та джерела

1. Жигалин С. С. Формирование адекватных родительских позиций как способ коррекции воспитательной практики семьи подростка. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата психологических наук. Специальность 19.00.07: педагогическая психология. – Екатеринбург, 2004. – 27 с. / Станислав Сергеевич Жигалин. – Режим доступа: <http://osp.kgsu.ru/gigalin.htm>. > – Загол. з екрану. – Мова рос.
2. Ковбас Б. Родинна педагогіка: Навч. посіб / Б.Ковбас, В.Костів. – У 3-х т. Том 2. Основи родинного виховання. – Івано-Франківськ, 2006. – 288 с.
3. Подласый И. П. Педагогика: в 3-х кн., кн.: Теория и технологи воспитания: учеб. для студентов вузов, обучающихся по направлениям подгот. и специальностям в обл. «Образование и педагогика» / И. П. Подласый. – М.: ВЛАДОС, 2007. – 463 с.
4. Шнейдер Л. Б. Психология семейных отношений / Л. Б. Шнейдер. – М.: ЭКСМО-Пресс, 2000. – 512 с.

Статья посвящена анализу сущности понятия «педагогическая позиция» родителей, его составляющих, коррекции педагогической родительской позиции на основе гуманистического подхода к семейному воспитанию.

Ключевые слова: педагогическая позиция родителей, семейное воспитание, цели семейного воспитания.

The article analyzes the nature of the concept of "teaching position" parents, its components, parental teaching position correction based on the humanistic approach to family education.

Keywords: educational position of parents, family education, family education goals.

УДК 378.147: 629.33.073: 378

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОЦЕСУ ПІДГОТОВКИ ТАКТИКО-СТРОЙОВИХ ЗАНЯТЬ З ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ ІНЖЕНЕРНИХ ВІЙСЬК

Дяков Святослав Іванович,

м. Кам'янець-Подільський

У статті проаналізовано основні складові процесу підготовки керівника та навчальної групи до проведення тактико-стройових занять, з'ясовано особливості організації самостійної роботи військовослужбовців інженерних військ і запропоновано шляхи підвищення ефективності процесу підготовки до проведення таких занять.

Ключові слова: тактико-спеціальне заняття, військовослужбовці інженерних військ, керівник заняття, тактична обстановка, управління підрозділом.

Актуальність статті. Сучасний етап розвитку Збройних Сил України характеризується зростанням уваги керівництва держави до проблем удосконалення професійної підготовки військовослужбовців інженерних військ, проведенням її навчально-методичного забезпечення до рівня світових стандартів прийнятих в арміях провідних країн світу. Перш за все це зумовлено появою нових тенденцій у формах і способах ведення бойових (спеціальних) дій військ та їх інженерного забезпечення, а також зростанням обсягів міжнародного співробітництва України, яка за часів незалежності прийняла участь у 19 міжнародних миротворчих операціях і увійшла до двадцятки найбільш активних держав-миротворців світу. Крім того, останнім часом, військовослужбовці інженерних військ почали активно залучатися до ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру, використовуючи при цьому штатні засоби інженерного озброєння.

Такі обставини викликали зміни у тактиці застосування частин та підрозділів інженерних військ і вимагають перегляду з наукових позицій окремих складових навчально-методичного забезпечення, а також впровадження у військово-педагогічний процес нових перспективних методичних компонентів, що безпосередньо впливають на модель формування фахової компетентності й методику проведення навчальних занять з тактико-спеціальної підготовки (ТСП).

У ході творчого пошуку ефективних шляхів реалізації потреб практики інженерних військ у військово-педагогічний процес,

виявлено низку суперечностей між системним, комплексним характером ТСП військовослужбовців інженерних військ та змістом і послідовністю викладання професійно-орієнтованих дисциплін; потребою розвитку творчої активності військовослужбовців інженерних військ та реальним процесом формування їх фахової компетентності; особистістю військовослужбовця інженерних військ та відсутністю науково обґрунтованих методичних компонентів у процесі підготовки та проведення навчальних занять з тактико-спеціальних дисциплін, що відповідали б вимогам сьогодення.

Розв'язання цих суперечностей у статті пропонується здійснити шляхом застосування суб'єктно-діяльнісного підходу до методики підготовки тактико-стройових занять з військовослужбовцями інженерних військ.

Мета статті – проаналізувати існуючі методичні підходи до підготовки тактико-спеціальних занять, узагальнити їх, впровадити у методику підготовки тактико-стройових занять основні положення суб'єктно-діяльнісної концепції та визначити шляхи підвищення рівня їх ефективності у майбутньому.

Аналіз результатів останніх досліджень. Військово-історичний аналіз досвіду локальних війн та збройних конфліктів останніх десятиріч [1-5] показує, що останнім часом значно ускладнились умови виконання бойових (спеціальних) завдань частинами та підрозділами інженерних військ, вони стали більш самостійними, переважно індивідуальними, почали діяти в складі спеціально створених угруповань, загонів, малих груп, у відриві від основних сил, в умовах дефіциту часу, сил та засобів.

Аналіз результатів досліджень пов'язаних з професійною підготовкою військовослужбовців свідчить, що загальні основи цього виду підготовки розроблено О. Барабанщиковим, В. Кушніром, М. Нещадимом та іншими. Питаннями методики підготовки та проведення занять з тактичних та тактико-спеціальних дисциплін були присвячені науковій праці А. Галімова, В. Беспалька, А. Лігоцького. Безпосередньо особливості методики підготовки та проведення занять з військовослужбовцями